
TWEE BIJZONDERE ORCHIDEEËNVONDSTEN UIT DE MONTE GARGANO (FOGGIA, ITALIË), WAARONDER EEN NIEUWE HYBRIDE

Hans DEKKER

Summary

During a visit to the Monte Gargano in Italy *Orchis papilionacea* ssp. *grandiflora* was found, which hitherto was not yet known from this area. Moreover the hybrid between *Ophrys apulica* and *Ophrys incubacea* was found, which is described as a new nothospecies, *Ophrys* x *yvonnae* H.Dekker.

Zusammenfassung

Während eines Aufenthalts im Gargano-Gebiet in Italien wurde *Orchis papilionacea* ssp. *grandiflora* gefunden, die noch nicht vom Gargano-Gebiet bekannt war. Außerdem wurde die Hybride zwischen *Ophrys apulica* und *Ophrys incubacea* gefunden; sie wird als neue Nothospezies, *Ophrys* x *yvonnae* H.Dekker, beschrieben.

Inleiding

In 1991 werd voor de tweede maal een bezoek gebracht aan de Monte Gargano in het zuiden van Italië. Tijdens de eerste keer, in 1990, was de orchideeënfloora door o.m. droogte slecht ontwikkeld. Daarom wilden we in 1991 nog een keer naar dit gebied, om te zien of het dan beter zou zijn.

Door een koude en vochtige winter was het voorjaar laat. In april waren er nog dagen met hagel en sneeuw! Dit alles had een vertraagde bloei tot gevolg. Aan gezien onze vakantie een groot deel van de maand mei besloeg, troffen we door die vertraagde bloei op dit relatief late tijdstip toch nog veel bloeiende orchideeën aan. We vonden ook enkele bijzondere orchideeën zoals een geheel lichtgroen gekleurde *Orchis coriophora* en verscheidene populaties van *Anacamptis pyramidalis*, die geheel uit witte exemplaren bestonden. Twee vondsten sprongen er echter uit, n.l. een vermoedelijke vondst van een populatie van *Orchis papilionacea* ssp. *grandiflora* en een hybride tussen *Ophrys apulica* en *O. incubacea*. Deze twee vondsten zullen hier nader worden beschreven.

Orchis papilionacea ssp. *grandiflora*

Orchis papilionacea werd tot in de zestiger jaren veelal als één soort opgevat, zonder ondersoorten, maar met enkele variëteiten. Zo werden tot de variëteit *rubra* planten gerekend met een ongetekende, vrij kleine en meestal roze tot rood gekleurde lip. Met de variëteit *grandiflora* werden grootbloemige planten met een duidelijk met lijntjes getekende lip bedoeld. Baumann (1986) gaf in een artikel over dit onderwerp aan, dat *Orchis papilionacea* onder te verdelen is in vier ondersoorten, n.l. de ondersoorten *papilionacea* (de vroegere *rubra*), *grandiflora*, *heroica* en *schirwanica*. Deze ondersoorten zouden geografisch vicariërende types zijn, die, behalve op Corsica en Sardinië, streng van elkaar gescheiden zijn. De verdeling zou als volgt zijn:

<i>papilionacea</i>	<i>grandiflora</i>	<i>heroica</i>	<i>schirwanica</i>
Italië, West-Joegoslavië	Spanje	Griekenland	Israël
Corsica	Frankrijk	Kreta	Zuid-Turkije
Sardinië	Corsica	Turkije	Kaukasus
	Sardinië		
	Sicilië		

Met name in het overgangsgebied tussen *grandiflora* en *papilionacea* komen problemen voor. In een artikel over de orchideeën van de provincie Grosseto (Dekker 1990) beschreef ik vondsten van de ondersoort *grandiflora*. *Orchis papilionacea* komt daar voor in twee vormen: planten met een egaal gekleurde, ongetekende lip en planten met grotere bloemen met een duidelijk met lijntjes getekende lip. Aangezien het eiland Corsica hemelsbreed slechts 100 km van de Monte Argentario ligt, is het niet verwonderlijk beide vormen door elkaar te vinden.

Groter was onze verbazing ook in het Monte Gargano-gebied planten te vinden met een getekende, grote lip. Tijdens een wandeling aan de voet van de Monte Spigno troffen wij op 9 mei 1991 een populatie van *Orchis papilionacea* aan, die nog in het knopstadium was, behoudens enkele planten die juist in bloei kwamen. Dit vonden we enigszins merkwaardig, aangezien we tijdens de wandeling veel vrijwel uitgebloeide exemplaren hadden gezien. Een nader onderzoek toonde aan, dat de planten duidelijk afweken van wat we eerder die dag hadden gezien. De vrijwel uitgebloeide planten behoorden zonder twijfel tot de ondersoort *papilionacea* met een ongetekende en vrij kleine lip. De nieuw gevonden planten hadden een zeer sterk getekende en grotere lip. De lip was 18 mm breed en 19 mm lang, duidelijk groter dan de gemiddelde lip van de planten die tot de ondersoort *papilionacea* behoren (resp. 11.9 x 11.7 mm; Baumann 1986).

Deze vondst betreft voorzover mij bekend, de eerste vondst van de ondersoort *grandiflora* in dit gebied. Lorenz en Gembardt (1987) geven voor het gebied alleen

de ondersoort *papilionacea* aan. Volgens hen "kommt *O. papilionacea* ssp. *papilionacea* am Gargano ausschließlich in der zentralmediterranen Form mit kleiner, einheitlich rot gefärbter Blüte vor".

De vondst van de ondersoort *grandiflora* geeft aan, dat de strikte geografische scheiding van de ondersoorten *papilionacea* en *grandiflora* te kunstmatig is. Mogelijk komen door onderzoek van populaties in het midden van Italië meer vondsten van de ondersoort *grandiflora* aan het licht, zodat in Italië een identieke situatie bestaat als op Corsica, waar de ondersoorten naast elkaar voorkomen. Kapteyn den Boumeester (1988 + mond.meded.) heeft echter ook op Corfu eens een van de ondersoort *papilionacea* afwijkende plant gevonden, die een duidelijk getekende lip had, die tevens wat groter dan gemiddeld leek. Mogelijk zou het hier ook de ondersoort *grandiflora* betreffen. De ondersoort *heroica*, die in Griekenland de nominaatvorm vervangt, is wel sterk getekend, maar heeft een lip-grootte die binnen de bandbreedte valt van de ondersoort *papilionacea*. Nader onderzoek dient aan te tonen tot welk type planten met een duidelijk getekende lip op Corfu behoren.

Een hybride tussen *Ophrys apulica* en *O. incubacea*

Tijdens ons eerste bezoek aan de Monte Gargano vonden we de eerste dag na aankomst al de hybride tussen een soort uit het *Ophrys sphegodes*-complex en *Ophrys apulica*. De forse plant stond in een soort tuin rondom een villa bij Viëste, direct naast de camping waarop wij verbleven. Slechts een klein deel van de tuin werd onderhouden, de rest had een natuurlijke vegetatie, die waarschijnlijk slechts eenmaal per jaar werd gemaaid. Orchideeën waren hier talrijk, met name *Ophrys incubacea*, *apulica* en *bombyliflora*, *Serapias vomeracea* en *parviflora* en *Orchis coriophora*. De plant viel direct op door zijn grote gestalte en de intermediaire kleurstelling van de bloemen. De bloemen waren groot en hadden de lipvorm van *Ophrys apulica*. Opvallend waren de puntige bultjes. De tekening en donkere kleur van de lip tenderden meer in de richting van een soort uit het *Ophrys sphegodes*-complex. Het feit dat de bultjes zo duidelijk bij het hybridisatieproces bewaard waren gebleven, versterkte de vermoedens in de richting van een kruising tussen *Ophrys apulica* en *O. incubacea*. In de omgeving van de hybride kwam uit het *Ophrys sphegodes*-complex alleen *O. incubacea* voor. Verder weg kwamen in 1990 echter ook enige exemplaren van *Ophrys sphegodes* voor, die echter vrijwel waren uitgebloeid. Op de camping werd *Ophrys garganica* gevonden. In 1991 werd de vindplaats weer bezocht en werd de kruising weer gevonden. De plant leek identiek aan de plant uit 1990. *Ophrys incubacea* was nog talrijker dan in 1990, terwijl *Ophrys sphegodes* in het geheel niet teruggevonden kon worden. Het bovengrondse deel van de plant werd verzameld en gedroogd in verband met de formele beschrijving van deze nog niet eerder gepubliceerde hybride. Van Looken (mond. med.), aan wie foto's van de hybride zijn getoond, had de hybride in het verleden

ook al eens gevonden in de omgeving van Manfredonia, maar heeft deze niet formeel beschreven. De plant die hij had gevonden vertoonde grote gelijkenis met de bij Vieste gevonden plant. Ook hij was toendertijd tot de conclusie gekomen, dat het de hybride tussen *Ophrys apulica* en *O. incubacea* moest zijn.

Aangezien de hybride nog niet eerder is beschreven, volgt hier de diagnose:

***Ophrys x yvonnae* H. Dekker, nothospecies nova**

(*Ophrys apulica* x *O. incubacea*)

Descriptio : Planta 25 cm alta. Inflorescentia satis laxa. Flores 5, pro genere satis magni. Sepala miniata, venis viridibus, lata. Petala aurantiaco-fusca, acuminata, pilosa, 1/2 longa quam sepala, margine undulato. Labellum latum, rotundulum gibberiter lateraliter acuminati, paretes marginalis dense pilosae. Labellum badium. Macula H-formis, linia candida cincta. Appendix parvissima, horizontaliter disposita.

Terra typica: Italia, Foggia, Vieste, 15 m.

Holotypus: 01.05.1991 leg. H. Dekker, in L.

Icon.: Eurorchis 4, 1992, pag. 35.

Beschrijving : Plant 25 cm hoog. Losbloemig met vijf bloemen. Bloemen relatief groot. Sepalen vuilroze, groen geaderd, breed. Petalen oranjebruin, toegespitst, behaard, 1/2 maal zo lang als de sepalen, randen licht gegolfd. Lip breed, gewelfd met puntige bultjes, zijkanten sterk behaard. Lip roodbruin, tekening H-vormig met witte randen. Aanhangel zeer klein, naar voren gericht.

Etymologie: De hybride is genoemd naar mijn vrouw Yvonne, die mij meestal bij orchideeëninventarisaties begeleidt.

De heer Van Looken (Brasschaat, België) wordt bedankt voor zijn opbouwende commentaar en het mededelen van zijn vondst bij Manfredonia.

toto's op pag. 35: 1 2
 3 4

- 1 *Dactylorhiza savogniensis*, foto H. Dekker (zie pag. 59)
- 2 *Ophrys x yvonnae* H.Dekker nothospecies nov., foto H. Dekker (zie boven)
- 3 *Dactylorhiza praetermissa* met afwijkende lip, foto H. Dekker (zie pag. 29)
- 4 *Dactylorhiza spec.*, Schiermonnikoog, foto H. Dekker (zie pag. 103)

Literatuur

- Baumann, H.: Zur Polymorphie von *Orchis papilionacea* L. Jahresber.Naturwiss.Ver. Wuppertal 39, 1986
- Baumann, H. & S. Künkele: Die Orchideen Europas. Stuttgart 1989
- Buttler, K.P.: Orchideen. München 1986
- Kapteyn den Boumeester, D.W. & E. Willing: Orchideen auf Kerkira (Korfu/Griechenland). Ber.Arb.Kr.Heim.Orchid., Beiheft 2, 1988
- Lorenz, R. & C. Gembardt: Die Orchideenflora des Gargano. Mitt.Bl.Arb.Kr.Heim. Orchid.Baden-Württ. 19 (3), 1987

H. Dekker
Mortonhof 42
7908 AP Hoogeveen